

Sosyal Bilimler
EKEVAKADEMİ
dergisi

Makalenin geliş tarihi: 02.09.2025
1.Hakem Rapor Tarihi: 16.10.2025
2.Hakem Rapor Tarihi: 18.10.2025
Yayına Kabul Tarihi: 29.10.2025

eISSN:2148-0710 - pISSN:1301-6229

POSTMODERN AİLE SORUNLARINA ÇÖZÜM: DEĞER TEMELLİ AİLE MODELİ

Hikmetullah ERTAŞ*

Öz

Bu araştırma, postmodern dönemde aile kurumunda ortaya çıkan kimlik erozyonu, rol belirsizliği ve ahlâkî normların zayıflamasını tahlil etmekte; çözüm için Hz. Peygamber'in değer temelli aile modelini alternatif olarak önermektedir. Çalışmanın amacı, TÜİK ve Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı verilerinden elde edilen güncel demografik göstergeler ışığında aile kurumunun yaşadığı krizleri analiz etmek; hadislerde temellendirilen sevgi, saygı, sabır, adalet, sadakat, merhamet ve hoşgörü ilkeleri üzerinden sürdürülebilir bir aile modeli inşa etmektir. Araştırma, keşfedici sıralı karma desen çerçevesinde yapılandırılmış; nitel boyutta hadis külliyatı ve siyer literatürü doküman analiziyle çözümlenmiş, nicel boyutta ise resmi istatistikler trend analiziyle değerlendirilmiştir. Bulgular, postmodern paradigmanın aileyi çözülmeye açık kıldığını göstermiş; önerilen model, aile danışmanlığı ve eğitim süreçlerinde uygulanabilir değer temelli modüller sunarak Türk aile yapısına özgün ve normatif bir katkı sağlamıştır.

Anahtar Kelimeler: Hadis, Sunnet, Postmodernizm, Aile, Değer temelli aile modeli.

Solution to Postmodern Family Issues: The Value-Based Family Model

Abstract

This study analyzes the erosion of identity, role ambiguity, and the weakening of moral norms that have emerged within the family institution in the postmodern era, and proposes the Prophet Muhammad's value-based family model as an alternative solution. The aim of the research is to analyze the crises experienced by the family institution in light of current demographic data obtained from the Turkish Statistical Institute (TÜİK) and the Ministry of Family and Social Policies, and to construct a sustainable family model grounded in the principles emphasized in the hadith tradition, such as love, respect, patience, justice, loyalty, compassion, and tolerance. The study is structured within an exploratory sequential mixed-methods design; the qualitative dimension is based on document analysis of the hadith corpus and sira literature, while the quantitative dimension employs trend analysis of official statistical data. Findings reveal that the postmodern paradigm renders the family vulnerable to disintegration, whereas the proposed model provides value-oriented modules applicable in family counseling and educational processes, offering an original and normative contribution to the structure of the Turkish family.

Keywords: Hadith, Sunnah, Postmodernism, Family, Value-based family model.

1. Giriş

Yirminci yüzyılın ortalarından itibaren modernitenin epistemolojik temelleri sarsılmış bunun sonucunda postmodern düşünce, toplumsal yapılar üzerinde köklü değişimler meydana getirmiştir. Modernitenin “evrensellik”, “ilerleme” ve “rasyonalite” gibi temel kabulleri, postmodernizm tarafından kesin biçimde reddedilmiş; bunların yerine çoğulculuk, görecelilik ve bireysel deneyim esas alınmıştır. Bu dönüşüm yalnızca bilgi anlayışını değil, toplumun temel kurumu olan aileyi de kapsamlı biçimde dönüştürmüştür. Postmodernizmin merkezinde yer alan görecelilik ilkesi, değerler sistemini doğrudan etkileyerek ahlâkî ve toplumsal normların zayıflamasına yol açmıştır. Geleneksel aile yapısını oluşturan roller ve ilişkiler anlamını büyük ölçüde yitirmiştir. Böylece birey, aidiyet ve sorumluluk bilincinden

* Doç. Dr., Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri Bölümü, Hadis Ana Bilim Dalı, hiktas@hotmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-2621-626X>

uzaklaşmış; kimlik krizleriyle karşı karşıya kalmıştır. Bu süreç, toplumsal düzeyde “kimliksizlik” olgusunu doğurmuştur. Roller belirsizleşmesi ve toplumsal normların işlevsizleşmesi, postmodern toplumun en belirgin ve kalıcı sonuçları arasında yer almaktadır.¹Bu durum, postmodernizmin aile kurumunu çözülmeye açık bir yapıya dönüştürdüğünü açıkça göstermektedir.

Aile üyelerinin maruz kaldığı kimliksizlik, geçmişte onları şekillendiren geleneksel rolleri terk etme ile başlayarak; hem bireysel anlamda bir değer boşluğuna hem de aile içi uyumun bozulmasına neden olmuştur. Artık ahlâkî duyarlılık yerini bireysel hazza ve faydacılığa bırakırken, sorumluluk anlayışı da artık silikleşmiştir.² Kadın-erkek rollerinde görülen çözülme postmodern ailenin yaşadığı temel sorunlardan birisi olmuştur. Feminist kuramlar ve toplumsal cinsiyet perspektiflerinin etkisiyle, rollerin sosyal olarak inşa edildiği anlayış yaygınlaşmış, bu da aile içinde rollerin yeniden tanımlanması gerekliliğini doğurmuştur. Ancak bu dönüşüm, rol dağılımında adaletin sağlanmasını zorlaştırmış, zaman zaman çatışma ve belirsizlik üretmiştir. Bu süreçte kadın kimliği, ahlâkî çözülmenin en belirgin alanlarından biri haline gelmiştir. Kadının aile içindeki konumu, artık daha çok bireysel haklar ve haz üzerinden tanımlanır hâle gelerek; aile birliğini zayıflatan bir çatışma ortamı doğurur şekle bürünmüştür.³ Postmodern dönemdeki bu dönüşüm yalnızca bireyler düzeyinde değil, sistemsel düzeyde de yaşanmış; hukuk ve normatif yapılar, ailenin geleneksel değerlerini koruma kapasitesini giderek yitirmesine zemin hazırlar hâle gelmiştir.⁴ Yeni düzenlemeler, koruyucu olmaktan çok mevcut gerçekliklere adapte olma işlevi görerek; aileyi savunan değil, ailenin çözülmesini normalleştiren bir yapıya dönüşmeye başlamıştır.⁵ Aile böylece sadece biyolojik ya da ekonomik bir birliktelik haline gelmiş; ahlâkî ve manevi yönü ise arka planda kalmıştır.⁶ Tüm bu gelişmeler, modernitenin ardından gelen postmodern evrede ailenin köklü bir krize sürüklendiğini göstermektedir. Kimliklerin belirsizleştiği, sorumluluk duygusunun törpülediği ve bireysel hazların tek ölçüt hâle getirildiği bir ortamda, aile sadece şekilsel bir birlik olmaktan öteye geçememektedir. Oysa İslâm dini, özellikle hadisler aracılığıyla sunulan ahlâkî prensipler ve sosyal normlar, aileyi koruma ve onarma noktasında evrensel bir rehber niteliği taşımaktadır. Hadisler/Sünnet, sadece bireylerin ve ailelerin davranışlarını düzenlemekle kalmaz, aynı zamanda toplumun genel ahlâk yapısını güçlendiren değerlerin de kaynağıdır. Aileyi sağlam temeller üzerine oturtan sevgi, saygı, sabır, adalet, sadakat ve hoşgörü gibi ilkeler, İslâm’ın aile anlayışının temel taşlarını oluşturur. Ailenin karşı karşıya kaldığı krizin çözümü Hz. Peygamber’in aile modelini oluşturan yüksek anlam ve değerleri ifade eden ilkelerin ailede tesisi ile mümkündür. Ailenin yeniden sağlam bir yapıya kavuşması, bireylerin kendilerini bu değerlere göre tanımlaması ve yaşamlarını Hz. Peygamber’in aile modelinden ilham alarak şekillendirmesi ile sağlanabilir.

Araştırmamız, TÜİK verileri ile Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı’nın araştırmalarından istifade edilerek postmodern dönemin aile üzerinde oluşturduğu krizleri sosyolojik ve kültürel boyutlarıyla ele alırken, ailenin maruz kaldığı problemlere karşı sürdürülebilir çözümler üreten değer

¹ Harvey, David, *Postmodernliğin Durumu*, Çev. Sungur Savran, Metis Yay., İstanbul, 2010, s. 134-139; Özdemir, İbrahim, *Postmodern Düşünceler*, Kaynak Yay., İstanbul, 2002, s. 11-12; Giddens, Anthony, *Modernliğin Sonuçları*, Ayrıntı Yay., İstanbul, 1994.

² Taha Abdurrahman, *Modernlik Ruhu*, Çev. Mehmet Emin Maşalı & Münteha Maşalı, Pınar Yay., İstanbul, 2022, s. 155-167.

³ Taha Abdurrahman, *Modernlik Ruhu*, s. 89-177.

⁴ Kıran, İsmail, “*Dünyevileşen Müslümanlar ve Postmodern Kapitalist Aile*”, *Dünyevileşen Müslümanlar ve Postmodern Kapitalist Aile I. Uluslararası Uygulamalı Bilimler Kongresi*, Konya, 2015, s. 12-20.

⁵ Ayhan, Serdar, *Sebepler ve Sonuçlarıyla Türkiye’de Boşanma Sorunu*, Strateji Düşünce ve Analiz Merkezi, Ankara, 2018, s.42.

⁶ Özdemir, *Postmodern Düşünceler*, s. 11.

temelli aile modelinin dayanağı hadisleri ve bunların içerdiği temel ilkeleri ayrıntılı şekilde incelemeyi amaçlamaktadır. Bu sayede, aile kurumunun karşı karşıya kaldığı sorunlara karşı nebevî ahlâk perspektifinden sürdürülebilir ve kapsayıcı çözümler sunulabileceği vurgulanacak, hadislerin aile yapısını güçlendirmedeki rolü, bireysel ve toplumsal düzeyde bir rehabilitasyon modeli olarak değerlendirilme imkânı ve nihayetinde postmodern krizlere karşı alternatif bir yaklaşım oluşu tartışılacaktır. Bildiğimiz kadarıyla günümüz Türk aile yapısında görülmeye başlayan postmodern sorunlara çözüm önerisini sunan değer temelli aile modeline dair çalışmalar henüz yapılmamıştır. Bu itibarla araştırmamın önemli bir boşluğu dolduracağı ümit edilmektedir.

2. Yöntem

2.1. Araştırma Deseni

Bu araştırmada, postmodern dönemde aile kurumunun yaşadığı yapısal dönüşümleri ve buna bağlı olarak ortaya çıkan sorunları çok yönlü biçimde ele alabilmek amacıyla karma yöntem benimsenmiştir. Bu kapsamda araştırma, nitel bulguların öncelikli olarak elde edilip ardından nicel verilerle desteklenmesi esasına dayanan keşfedici sıralı karma desen yaklaşımı⁷ ile yapılandırılmıştır. Bu yöntem, dini metinlerden hareketle ortaya konulan aile değerlerinin güncel istatistiksel verilerle karşılaştırmalı olarak değerlendirilmesini ve bütüncül bir çözüm modeli önerilmesini sağlamaktadır.

2.2. Çalışma Grubu

Araştırmanın nitel boyutunda çalışma grubunu, İslam ilim geleneğinin temel kaynakları olan Hadis külliyatı (öncelikli olarak Kütüb-i Sitte eserlerinin “edeb, ahlâk, zühd, birr ve sılâ, imân, nikâh, talâk” bölümleri) ile İslam Tarihi kaynakları (özellikle siyer ve megâzi türündeki eserlerin Hz. Peygamber’in biyografisine dair kısımları) oluşturmaktadır. Araştırmanın nicel boyutunda ise çalışma grubunu, Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından 2001–2025 yılları arasında yayımlanmış olan demografik sonuçlar, aile yapısına dair istatistikler, boşanma oranları ve evlilik sürelerine ilişkin veriler ile Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı’nın farklı zamanlarda yaptığı araştırmalar meydana getirmektedir.

2.3. Araştırma Süreci

Araştırma süreci, keşfedici sıralı karma desenin yapısına uygun olarak hazırlanmış ve dört aşamada yürütülmüştür. İlk aşamada araştırma problemi, amacı ve hedefleri belirlenmiş, literatür taramasıyla kavramsal çerçeve oluşturulmuştur. İkinci aşamada, nitel veriler elde etmek üzere hadis ve İslam tarihi kaynakları doküman analiziyle incelenmiş, içerik analiziyle aile kurumuna ilişkin temel ilkeler tespit edilmiştir. Üçüncü aşamada, nicel veriler için TÜİK ve Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı’nın farklı yıllara ait istatistikleri derlenmiş ve bu veriler betimsel istatistiksel analiz ile trend analizi teknikleriyle değerlendirilmiştir. Son aşamada ise nitel ve nicel bulgular bir araya getirilerek “Değer Temelli Aile Modeli” geliştirilmiş ve çağdaş aile yapısıyla uyumluluğu tartışılmıştır.

2.4. Veri Toplama Araçları

Araştırmada nitel veriler, doküman analizi tekniği⁸ ile toplanmıştır. Bu süreçte hadis kaynakları, İslâm tarihi literatürü ve ilgili akademik eserler sistematik biçimde taranmıştır. Nicel veriler ise ikincil veri kaynakları yoluyla elde edilmiştir. TÜİK ile Aile ve Sosyal Politikalar

⁷ Yıldırım, Ali & Hasan Şimşek, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Desenler*, Seçkin Yay., Ankara, 1999, s.321-335.

⁸ Detaylı bilgi için bkz., Arslantürk, Zeki, *Sosyal Bilimciler İçin Araştırma Metod ve Teknikleri*, Marmara İlahiyat Fakültesi Vakfı Yay., İstanbul, 1997, s.80.

Bakanlığı resmî web sayfalarında yayımlanan aile yapısına dair istatistiksel veriler, çalışmanın nicel veri tabanını oluşturmuştur.

2.5. Verilerin Analizi

Nitel veriler, içerik analizi yöntemi kullanılarak çözümlenmiştir. Hadisler ve Hz. Peygamber'in aile hayatına dair rivayetlerden hareketle aile kurumuna ilişkin temel değerler, kavramsal paradigmlar ve model önerileri ortaya çıkarılmıştır. Nicel veriler ise betimsel istatistiksel analiz ve trend analizi yöntemleriyle değerlendirilmiştir. Bu kapsamda, yıllara göre değişim gösteren boşanma oranları, evlilik süreleri ve demografik göstergeler incelenerek aile kurumunun dönüşümü sayısal düzlemde ortaya konmuştur. Son aşamada, nitel ve nicel bulgular bir araya getirilmiş; elde edilen veriler, araştırmanın temel hedefi doğrultusunda bütünleştirilerek “Değer Temelli Aile Modeli” önerilmiştir. Bu model, Hz. Peygamber'in aile hayatı ve hadislerden hareketle geliştirilmiş; bireysel, toplumsal ve ahlâkî boyutlarıyla ele alınarak günümüz koşullarına uygulanabilir olması bakımından tartışılmıştır.

2.6. Araştırma Etiği

Araştırmada kaynak taramaları, veri elde etme ve değerlendirme dâhil bütün aşamalarda bilimsel kurallara özenle uyulmuştur. Kullanılan tüm eser ve atıflar akademik ilke ve etik kuralları doğrultusunda ele alınmıştır. Çalışma bu esaslara bağlı kalınarak bilimsel güvenilirlik çerçevesinde yürütülmüştür.

3. Bulgular

Araştırmamızın temel veri seti, iki ana kaynaktan oluşmaktadır. Birinci kaynak, Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) ile Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı tarafından farklı zaman dilimlerinde gerçekleştirilen araştırmalarla elde edilen boşanma oranları ve nedenlerine ilişkin istatistiklerdir. İkinci kaynak ise hadis metinlerinin tematik özellikleri çerçevesinde ifade ettiği değerlerdir. Bu bağlamda, çalışmada öncelikle TÜİK ile Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının sunduğu boşanma istatistikleri detaylı biçimde sunulmuş; ardından, hadis metinlerinin içerdiği değerlerin tematik analizine dayalı tablo aracılığıyla ilgili bulgular sergilenerek veri temelli bir bütünlüğün sağlanmasına gayret edilmiştir.

3.1. Boşanma Oranları ve Nedenlerine İlişkin Bulgular

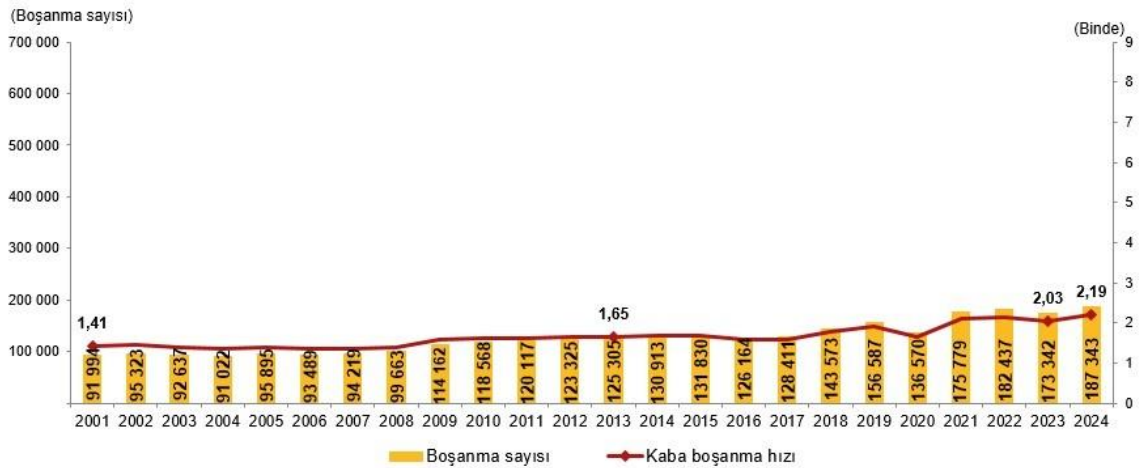
Tablo 1

Boşanma İstatistikleri (2001-2024) ⁹

Yıl	Boşanma Sayısı	Boşanma Hızı (%)
2001	91.994	1,41
2002	95.323	1,44
2003	92.637	1,39
2004	91.022	1,35
2005	95.895	1,40
2006	93.489	1,35
2007	94.219	1,34
2008	99.663	1,40

⁹ <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Evlenme-ve-Bosanma-Istatistikleri-2024-54194> adresinden 1 Temmuz 2025'te alınmıştır.

Yıl	Boşanma Sayısı	Boşanma Hızı (%)
2009	114.162	1,58
2010	118.568	1,62
2011	120.117	1,62
2012	123.325	1,64
2013	125.305	1,65
2014	130.913	1,70
2015	131.830	1,69
2016	126.164	1,59
2017	128.411	1,60
2018	143.573	1,76
2019	156.587	1,90
2020	136.570	1,64
2021	175.779	2,09
2022	182.437	2,15
2023	173.342	2,03
2024	187.343	2,19

Tablo 2*Boşanma Hızı (2001-2024)¹⁰*

Tablo 1 ile Tablo 2'ye bakıldığında, 2001 ile 2024 yılları arasında Türkiye'de boşanma olgusunun belirgin ve sürekli bir artış eğilimi sergilediğini göstermektedir. Dönemin başlangıcında, 2001 yılında 91.994 olan mutlak boşanma sayısı, 2024 yılına gelindiğinde 187.343 ile dönemin en yüksek seviyesine ulaşmıştır; bu durum, mutlak boşanma sayılarının iki kat arttığını teyit etmektedir. Benzer şekilde, kaba boşanma hızı da 1.41'den 2,19'a yükselerek tarihi bir zirve yapmıştır. 2020 yılındaki pandeminin etkisiyle görülen geçici düşüşe rağmen, sonraki yılların hızla bu düşüşü telafi

¹⁰ <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Evlenme-ve-Bosanma-Istatistikleri-2024-54194> adresinden 1 Temmuz 2025'te alınmıştır.

etmesi ve trendin kesintisizce yükselmeye devam etmesi, evlilik kurumundaki çözülmenin geçici değil, yapısal bir dönüşümün sonucu olduğunu düşündürmektedir.

Tablo 3

Halkın Boşanmaya İlişkin Tutumları (1996)¹¹

Boşanma Nedeni	Sayı (2390 Kişi)	Oran (%)
Şiddetli geçimsizlik	428	17,9
Kötü muamele ve cana kast	301	12,6
Zina	284	11,9
Ruh hastalığı	134	5,6
Beden hastalığı	34	1,42
Kadının kısırlılığı	106	4,43
Erkeğin kısırlılığı	45	1,9
İçki	320	13,38
Kumar	311	13,01
Evi terk etme	135	5,64
Akrabaların karışması	189	7,7
Maddi sıkıntı	103	4,3
Toplam	2390	100,0

Türkiye’de boşanmaların en çok hangi nedenlerle olduğuna ilişkin görüşülenlerin değerlendirmeleri yukarıdaki tabloda yer almaktadır. Ancak soruyu yanıtlayanlar birden çok boşanma nedenini işaretledikleri için yorumlamayı kolaylaştırabilmek amacıyla her bir seçeneğin belirtilme sıklığı verilmiştir. Buna göre en fazla belirtilen boşanma nedenleri sırasıyla “Şiddetli geçimsizlik, İçki, Kumar, Kötü muamele ve cana kast, Zina” gelmektedir. Tablo 3’e göre bir evliliğin boşanmayla sonuçlanmasında rol oynayan nedenlerin başında şiddetli geçimsizlik yer almaktadır.¹²

¹¹ Halkın Boşanmaya İlişkin Tutumları Araştırması 1996; <https://www.aile.tr/media/36498/halkin-bosanmaya-iliskin-tutumlari-arastirmasi-1996.pdf> adresinden 1 Temmuz 2025’te alınmıştır.

¹² Halkın Boşanmaya İlişkin Tutumları Araştırması 1996, s.156.

Tablo 4*Boşanma Nedenleri (2014 Yılı)¹³*

Boşanma Nedeni	Oran (%)
Yakın çevre	40,0
Duygusal ilişki	37,6
Aldatma	34,9
Ekonomik sorunlar	34,2
Şiddet	34,2
Alışkanlıklar	30,7
Ev içi görev ve sorumluluklar	29,0
Yaşam tarzı	24,9
Değerler / hayat görüşü	20,0
Cinsel hayat	20,0
Çocukla ilgili sorunlar	17,8
Çalışma hayatı	15,1
Evlilik öncesi eşini yeteri kadar tanımama	15,1
Hastalık	13,7
Evlenme yaşı	8,8
Çocuk sahibi olamamak / istememek	6,1
Eğitim düzeyi	2,9
Yaş farkı	2,7
İnanç / mezhep	2,7
Akraba evliliği	2,2

Tablo 4'e göre boşanma nedenlerinin başında yakın çevre müdahalesi, duygusal ilişki sorunları, aldatma ve ekonomik problemler, şiddet, alışkanlıklar, ev içi sorumlulukların paylaşımındaki sorunlar gelmekte, bu da aile içi iletişimin ve değerler temelli dayanışmanın zayıfladığını ortaya koymaktadır. Buna karşılık, eğitim düzeyi, yaş farkı, inanç farklılıkları ve akraba evliliği gibi faktörler ise daha düşük oranlarda boşanmaya yol açmaktadır.

¹³Türkiye Boşanma Nedenleri Araştırması 2014; <https://www.aile.tr/uploads/athgm/uploads/pages/arastirmalar/tbna2014-kitap.pdf> adresinden 1 Temmuz 2025'te alınmıştır.

Tablo 5*Türkiye Geneli Cinsiyete Göre Boşanma Nedeni (2016)¹⁴*

Boşanma Nedeni	Türkiye (%)	Erkek (%)	Kadın (%)
Sorumsuz ve ilgisiz davranma	50,9	40,2	61,5
Evin ekonomik olarak geçimini sağlayamama	30,2	17,8	42,6
Eşlerin ailelerine karşı saygısız davranması	24,3	24,0	24,6
Eşin ailesinin aile içi ilişkilere karışması	22,7	24,5	20,8
Aldatma	20,4	8,7	32,2
Dayak / Kötü muamele	19,5	2,5	36,4
Terk etme / edilme	14,8	12,2	17,4
İçki	13,2	3,5	23,0
Kumar	6,7	0,6	12,9
Ailede çocuklara karşı kötü muamele	5,9	2,6	9,2
Çocuk olmaması	3,4	3,7	3,1
Madde bağımlılığı	2,5	0,7	4,3
Eşin tedavisi güç bir hastalığa yakalanması	2,4	2,4	2,5
Yüz kızartıcı suç (hırsızlık, dolandırıcılık, vb.)	2,0	1,1	2,9
Aile içi cinsel taciz	1,5	0,2	2,8
Diğer	14,2	20,2	8,2

Tablo 5 verileri “Boşanmanızın en önemli üç nedeni nedir?” şeklindeki soruya verilen cevaplardan oluşmaktadır. Buna göre Türkiye genelinde, cinsiyet ayrımı yapılmaksızın, boşanmanın en çok görülen üç nedeninin; %51 oranında sorumsuz ve ilgisiz davranma, %30 oranında evin ekonomik olarak geçimini sağlayamama ve %24 oranında eşlerin ailelerine karşı saygısız davranması olduğu görülmektedir. Cinsiyete göre boşanma sebeplerine bakıldığında en çok görülen boşanma nedeni erkeklerde (%40) ve kadınlarda (%61) sorumsuz ve ilgisiz davranmadır. Bu durumun Türkiye geneli ile paralel olduğu görülmektedir. Kadınlarda bu oranı %43 ile erkeğin evin ekonomik olarak geçimini sağlayamaması izlemekte ve dayak/kötü muamele %36 ile üçüncü sırada yer almaktadır. Aldatma %32 ile kadınlar için diğer önemli bir boşanma nedenidir. Erkeklerde ikinci ve üçüncü sırada %24 ile eşin/kadının ailesinin aile içi ilişkilere karışması ve eşlerin/karılarının ailelerine karşı saygısız davranması gelmektedir.¹⁵

Boşanma nedenlerine dair verilen yukarıdaki tablolardaki içeriklerini daha iyi görmek ve analizlerinin doğru bir şekilde yapılabilmesi için birleştirilmiş Tablo 6 oluşturulmuştur.

¹⁴ Türkiye Aile Yapısı Araştırması 2016; <https://www.aile.tr/media/35811/taya-2016.pdf> adresinden 1 Temmuz 2025'te alınmıştır.

¹⁵ Türkiye Aile Yapısı Araştırması 2016, s.70-71.

Tablo 6*Boşanma Nedenleri (Birleşik)*

Ana Kategori	Neden	1996 (Halkın Tutumu)	2016 (TAYA - Genel)	2016 (TAYA - Kadın)	2016 (TAYA - Erkek)
I. Duygusal ve Kişisel İhmal	Sorumsuz ve ilgisiz Davranma	Şiddetli Geçimsizlik (%17,9)	%50,9	%61,5	%40,2
	Aldatma/Duygusal İlişki	Zina (%11,9)	%20,4	%32,2	%8,7
II. Geleneksel/Cinsiyet Rolü Çatışması	Dayak ve kötü Muamele	%12,6	%19,5	%36,4	%2,5
	Evin Geçimini Sağlayamama	Maddi Sıkıntı (%4,3)	%30,2	%42,6	%17,8
	Ailelerin Karışması	Akrabaların Karışması (%7,7)	%22,7	%20,8	%24,5
III. Fiziksel ve Biyolojik Zorunluluklar	Hastalık (Ruh/Beden)	%7,02	%2,4	%2,5	%2,4
	Kısırlık Sorunları	%6,33	%3,4	%3,1	%3,7

Tablo 6'daki boşanma nedenlerinin zamansal karşılaştırması, postmodern aile yapısında meydana gelen içsel ve duygusal dönüşümü açık bir biçimde ortaya koymaktadır. 2016 verilerinde “*Sorumsuz ve ilgisiz davranmanın*” (%50,9) en yaygın neden olarak öne çıkması, evliliğin sürdürülmesinde temel beklentinin hukuki sorumluluklardan çok duygusal bağlılık ve ilgiye kaydığını göstermektedir. Ayrıca, 2014 verilerinde “*Duygusal ilişki/Aldatma*” (%37,6 - %34,9) ve “*Ev içi görev ve sorumluluklar*” (%29,0) gibi maddelerin üst sıralarda yer alması, boşanmaların eşler arası eşitlik beklentisinin, duygusal yakınlık eksikliğinin ve yüksek bireysel beklentilerin karşılanamamasına dayandığını düşündürmektedir. Bu bağlamda, 1996'da öne çıkan fiziksel/biyolojik zorunluluklar (kısırlık, hastalık) düşük yüzdelerde kalırken, boşanmanın ana nedeni “*Sorumsuz ve ilgisiz davranmaya*” evrilmiş ve eşlerin evliliği artık hukuki bir sözleşme değil, sürekli ilgi ve kişisel yatırım gerektiren duygusal bir proje olarak gördüğünü kanıtlamıştır. Dahası, cinsiyet farklılıkları, bu dönüşüm sürecinde rol çatışmalarını daha da derinleştirmektedir. Kadınlarda boşanmanın en yaygın nedenleri arasında duygusal ihmal (%61,5) ve geleneksel rol çatışmaları/dayak veya kötü muamele (%36,4) ile geçim sağlayamama (%42,6) ön plana çıkarken, erkeklerde ailelerin müdahalesi gibi geleneksel çatışmalar hâlâ önemli bir paya sahiptir (%24,5). Bu durum, evlilikle ilgili cinsiyete dayalı beklentilerin farklılaşmaya devam ettiğini ve postmodern rol dağılımlarının aile içinde asimetrik çatışmalara yol açtığını göstermektedir. Sonuç olarak, bu bulgular boşanma sorunlarının temelini, postmodern ailenin artan duygusal taleplerinden ve geleneksel rollerden sapma eğiliminden aldığını ortaya koymaktadır.

3.2. Değer Temelli Aile Modelinin Dayanakları ve Tematik Bulguları

Değer temelli aile modelinin nebevî dayanaklarının tamamını eksiksiz biçimde burada sunmak mümkün değildir. Bu nedenle, söz konusu modelin temel ilkeleri (sevgi, saygı, sabır, adalet, sadakat, merhamet ve hoşgörü) ile doğrudan ilişkili bazı hadisler örnek olarak zikredilmiştir. Çalışmanın ilerleyen bölümlerinde bu ilkeler ayrıntılı bir biçimde ele alındığında, burada işaret edilen hadislerle ilaveten diğer rivayetlere de yer verilerek tematik bütünlük sağlanacaktır.

Tablo 7

Değer Temelli Aile Modelin Dayanakları ve Sorunlara İlişkisi

İlke	Dayanak	Hedef/Kazanım
1. Sevgi	"Hiçbiriniz kendisi için sevdiğini kardeşi için de sevmedikçe iman etmiş sayılmaz"/"Müminler birbirini sevmeye... bir vücut gibidir."	Yüzeysellik ve Duygusal Yabancılaşmanın aşılması/ İlişkileri aktif sorumluluk ve dayanışma temeline oturtma.
2. Saygı	"Hz. Peygamber'e yıllarca hizmet ettim bir kez bile bana 'öfl' demedi..."/ "Anne babaya 'öf' bile deme".	Nezaketsizliğin önlenmesi/İletişim krizlerin önlenmesi, şahsiyet zedelemeyen yapıcı iletişim
3. Sabır	"Sabır, sıkıntılar karşısında ilk andadır"/"Güçlü kimse öfkesi anında nefesine hâkim olandır"	Haz odaklılık ve anlık tepkilerin (öfke, şiddet) yol açtığı kopuşların engellenmesi
4. Adalet	"Allah'tan korkun ve çocuklarınız arasında adaletli davranın"/"Karar verdiğinizde adaletli olunuz".	Aile içi eşitsizliklerin ve tarafgirliğin (özellikle rol paylaşımı ve çocuk ilişkilerinde) ortadan kaldırılması/ Hakkaniyet temeli görev-rol paylaşımı
5. Sadakat	"Bizi aldatan bizden değildir"/ "Mümin, ihanet etmez".	Güven sorunları ve aldatma-ihanet riskinin bertaraf edilmesi/ Evliliğin güvenilir bir emanet olarak görülmesi.
6. Merhamet/ Hoşgörü	"Merhamet etmeye merhamet edilmez"/"Hangi işte yumuşak davranılırsa o şey güzelleşir".	Hoşgörüslüğün ve çatışmaların önlenmesi/ Alçakgönüllülük ve uzlaşma kültürünün geliştirilmesi

Bu tabloda değer temelli aile modelinin temelini oluşturan nebevî referanslar sistematik biçimde gösterilmiştir. Mezûr referanslar, modelin dayandığı ilkeleri ortaya koymakta ve her biri çözüm üretmeyi hedeflediği aile problemiyle ilişkilendirilmektedir. Böylece değer temelli aile modelinin teorik dayanaklarını bütüncül biçimde sunulmuştur.

4. Sonuç, Tartışma ve Öneriler

Yukarıdaki bulgularda görüldüğü üzere günümüzde aile, toplumsal değişimlerin etkisiyle önemli dönüşümler geçirmektedir. Postmodern aile, geleneksel rollerin ve normların giderek erozyona uğradığı, bireyselleşmenin arttığı, iletişim sorunlarının çoğaldığı bir yapıya bürünmüştür. Bu durum, aile içi huzursuzlukları, boşanma oranlarının yükselmesini ve çocuk yetiştirmede zorlukları beraberinde getirmiştir. Aile içi iletişim sorunları, ekonomik zorluklar ve çocukların sosyal gelişimiyle ilgili kaygılar da artmaktadır. Türkiye İstatistik Kurumu'nun (TÜİK) verilerine göre (Tablo 1; Tablo 2) 2001-2022 yılları aralığında 1.65 olan boşanma oranı 2023'te 2.03'e 2024 ise %2,19 yükselmiştir. Bu tablo, aile kurumunun çözüme ihtiyaç duyduğu pek çok sorununu ortaya koymaktadır. Hz. Peygamber'in aile modeline bakıldığında, postmodern ailede yaşanan bu sorunlara yönelik rehberlik edici ve yol gösterici bir yapı sunduğu görülmektedir. Zira Hz. Peygamber'in aile modelinde aile; Aydın'ında¹⁶ işaret ettiği gibi sevgi, saygı, sabır, adalet, güven ve hoşgörü ilkeleri üzerine kurulu, aile bireylerinin rolleri - Postmodern dünyadaki ailede görülen rollerin bulanıklaşmasının aksine - çok net ve birbirini tamamlayıcı (Tablo 7) biçimdedir. Bu modelde büyük anne, büyük baba, anne, baba ve çocuklar, hem bireysel haklarını koruyan hem de toplumsal düzeni gözetken sorumluluklar üstlenmiştir. Aile, sevgi ve saygı üzerine inşa edilmiş, her ferdin ruhsal ve fiziki gelişimini destekleyen mikro bir toplum olmuştur.

¹⁶ Aydın, Nevzat, "Hz. Peygamber'in Aile Hayatında Eşler Arası İletişimin Temel İlkeleri", Bayburt Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, Bayburt, 2015, C. 9/1, s. 104; <https://dergipark.org.tr/tr/pub/befdergi/issue/15928/167508> adresinden 1 Temmuz 2025'te alınmıştır.

Değer Temelli Aile Modelinde anne, baba, çocuklar ve diğer aile efratlarının her birinin kendine has yeri ve önemi ayrıca hak ve sorumlulukları vardır. Bu bağlamda özetle şunları söylemek mümkündür.

İslâm'da anne, yüce bir mevkiye sahiptir. Hz. Peygamber “*Cennet annelerin ayakları altındadır*”¹⁷ ifadesi ile cennetin annenin ayaklarının altında olduğunu bildirmiş böylece anneliğin sahip olduğu konumunu ön plana çıkararak, annelerin ailedeki manevi ve fiziki önemine dikkat çekmiştir. Kur'an da, anneye iyilik yapmayı zorunlu kılar: “*Rabbin yalnızca kendisine ibadet etmenizi ve anne-babaya iyilik yapmanızı emretti...*”¹⁸ Bu ayet, anneye sadece ev işleri ve çocuk bakımında değil, manevi rehberlikte de büyük sorumluluk yüklendiğini gösterir. Günümüzde ise kadınların çalışma hayatına atılması, anneliğin sosyal boyutunu değiştirmiştir. Çalışan annelerin oranı her gün daha da artmaktadır. Bu durum, aile içinde annelik görevlerinin paylaşılmasını ve toplumsal destek mekanizmalarının güçlendirilmesini zorunlu kılmaktadır. Hz. Peygamber'in annelikle ilgili tavsiyeleri, annenin çocuk eğitimindeki yeri ve önemini göstermenin yanı sıra günümüzde değişen hayat şartları ile birlikte anneye destek olacak sosyal politikaların bu çerçevede değerlendirilmesi gerektiğini işaret etmektedir.

Ailenin diğer bir parçası olan baba İslâm'a göre ailenin hem maddi hem manevi koruyucusudur. “*Erkekler kadınlar üzerinde koruyucudur...*”¹⁹ ayeti, babanın bu sorumluluğunu açıkça ortaya koymaktadır. Bu koruyuculuk, maddi ihtiyaçların karşılanması ötesinde, çocukların ahlâkî ve dinî eğitimini de kapsar niteliktedir. Hz. Peygamber, “*Her biriniz bir çobansınız ve her çoban sürüsünden sorumludur*”²⁰ buyurarak babaların sorumluluğunu somutlaştırmıştır. Günümüzde babaların büyük bir kısmı iş yoğunluğu nedeniyle çocuklarıyla yeterli vakit geçiremediğinden, bu durum çocuk gelişimi ve aile içi iletişim konusunda olumsuz sonuçlar ortaya çıkarmaktadır. Hâlbuki İslâm, babanın bu (maddi ve manevi koruyucusu olma) rolünü hakkıyla yerine getirmesini, çocukların sağlıklı ve dengeli gelişimi için şart koşmuş; iyi babanın, çocuklarına hem dünya hem ahiret için rehberlik eden olduğu belirtilmiştir. Sosyolojik araştırmalar, aile içi iletişimin zayıflamasının boşanma ve çocukların psikososyal sorunlarının artmasında da önemli rol oynadığını ortaya koymaktadır. Tablo 5'teki verilere göre, ailelerin % 51'inde iletişim (ilgisizlik-sorumsuzluk) kaynaklı bazı sorunlar yaşanmaktadır. Postmodern dönemde aile kurumunun maruz kaldığı bu sorunları ailenin bütün fertleri yaşamaktadır. Bununla birlikte bu krizlerden en çok etkilenen çocuklardır. Bu durum çocukların merkeze alındığı Değer Temelli Aile Modeline olan şiddetli ihtiyacı göstermektedir.

Görüldüğü üzere İslâm, aile fertleri arasındaki ilişkinin belirli değerler (Tablo 7) üzerine kurulmasını ister. “*Onlara karşı iyi davranın...*”²¹ ayeti, evlilikte eşlerin birbirine karşı yükümlülüklerini açıkça belirtmiştir. Peygamberimiz evlilikte sevgi ve saygının önemini; iman bakımından mükemmel olma ancak ahlâk açısından mükemmel olmakla mümkün olup “*En hayırlınız eşine en iyi davranandır*”²² diye buyurarak eşler arasındaki sağlıklı iletişimi iman ile irtibatlandırmış böylece konunun ne kadar önemli olduğuna işaret etmiştir. Eşler arasında sevgi, saygı, fedakârlık ve sadakat değerleri olmadığında -postmodern ailede olduğu gibi- eşler arasındaki iletişim zayıflar, bireyselleşmeye paralel olarak boşanma oranlarında da artışlar meydana gelir. Bu durumu ülkemizde artan boşanma oranlarındaki (2024 yılında % 2,19 oranında artması bu bağlamda değerlendirilebilir) artışta (Tablo 2) görmek mümkündür. Bu tablo, Hz. Peygamber'in aile modelinde olduğu gibi eşler

¹⁷ Ebû Abdîrrahman Ahmed b. Ali b. Şuayb Nesâî, *es-Sünenü'l-kübrâ*, Müessesetü'r-Risâle, Beyrut, 2001, Cihâd 6.

¹⁸ 17/ İsrâ/23.

¹⁹ Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmail el-Buhârî, *el-Câmi'u's-sahîh*, thk. Muhammed Zühayr b. Nasr, Dâru Tavki'n-Necât, y.y., 1422/2001, Cum'a 11.

²⁰ 4/Nisâ/19.

²¹ Muhammed b. İsmâ b. Sevre b. Mûsa b. ed-Dahhâk Tirmizî, *el-Câmi'u'l-kebîr-Sünen-i Tirmizî*, thk. Beşşâr 'Avvâd Ma'rûf, Dâru'l-Ğarbi'l-İslâmî, Beyrut, 1998, Radâ' 11.

arasında karşılıklı sevgi, saygı, fedakârlık ve sadakat esaslarına dayalı biçimde, rollerin yeniden tanımlanması ve iletişimin güçlendirilmesi (Tablo 7) gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Binaenaleyh modern ve postmodern toplumlarında görülen bu dönüşüm, aile kurumunu yapısal olduğu kadar değer temelli bir krizle de karşı karşıya kalmasına yol açmıştır. Özellikle bireyselleşmenin ve hazcılığın yükseldiği postmodern dönemde, ailedeki rollerin bulanıklaşması, iletişim kopuklukları, karşılıklı sorumlulukların azalması ve toplumsal bağların zayıflaması gibi faktörler, aile birliğinin çözülmesine ve işlevselliğinin zayıflamasına zemin hazırlamıştır. Türkiye İstatistik Kurumu'nun 2024 yılına ait verileri, ailelerde iletişim sorunlarının derinleştiğini ve boşanma oranlarının artış gösterdiğini ortaya koymaktadır. Aynı zamanda çocukların ruhsal ve sosyal gelişimini etkileyen psikososyal problemlerde de ciddi artışlar gözlemlendiğini belirtmektedir. Bu veriler, aile kurumunun sadece sosyal yapısal düzeyde değil, aynı zamanda ahlâkî ve değerler düzeyinde de ciddi bir sorgulamaya ve yeniden yapılanmaya ihtiyaç duyduğunu göstermektedir.

Bu çerçevede, Hz. Peygamber'in aile modelinde öne çıkan karşılıklı hak ve sorumlulukların dengesi, sevgi, saygı, sabır, sadakat, adalet ve merhamet gibi ahlâkî değerler, günümüzün postmodern aile krizlerine karşı sürdürülebilir ve bütüncül bir çözüm önerisi (Tablo 7) sunmaktadır. Hz. Peygamber'in aile modelinin temelini teşkil eden bu ahlâkî erdemler, yalnızca bireysel ilişkilerin düzenlenmesine değil, aynı zamanda toplumun sosyal dokusunun sağlıklı işlemesine imkân tanıyan evrensel ilkeler olarak karşımıza çıkar. Bu değerler, aile kurumunun hem manevi iklimini hem de görev mekanizmalarını şekillendirirken, aileyi salt biyolojik veya hukukî bir bağlamdan çıkarıp, ahlâkî ve sosyal bir kurum olarak da görür. Burada sevgi, devamlılığını sağlayan dinamik bir bağ; saygı, bireyler arasındaki karşılıklı kabul ve değer verme süreci; sabır ve hoşgörü ise aile içi farklılıklar ve çatışmalar karşısında sürdürülebilir bir dengeyi mümkün kılan ahlâkî dayanıklılık unsurları olarak önem kazanır. Sadakat ve merhamet, karşılıklı güven ve şefkatin teminatı olurken, adalet ilkesi aile bireylerinin hak ve sorumluluklarının dengeli ve hakkaniyetli dağılımını güvence altına alır. Bu değerler, hem bireysel düzeyde ruh sağlığını koruyan hem de toplumsal barış ve düzenin temelini oluşturan normatif çerçeveyi belirler. Böylece Değer Temelli Model, aileyi fiziki bir birliktelik olmaktan çıkarıp, ahlâkî değerlerin somutlaştığı, toplumsal dayanışmanın ve bireysel gelişimin sağlandığı küçük bir dünya hâline getirir.

Takip eden kısımda, mezkûr temel değerlerin Hz. Peygamber'in hadisleri ve uygulamaları bağlamında nasıl anlam kazandığı, aile bireyleri üzerindeki etkileri ve günümüz aile yapısına sunduğu model ayrıntılı şekilde analiz edilecektir. Böylece hem klasik İslâm ahlâkî hem de modern psikososyal bilimlerin perspektifinden Değer Temelli Aile Modelinin güncelliği ve uygulanabilirliği değerlendirilecektir.

4.1. Değer Temelli Aile Modeli

Ailenin kurumunun maruz kaldığı sorunlar tablo 7'de gösterildiği üzere değer temelli aile modeli aracılığı ile çözüme kavuşturulabilir. Bu model Hz. Muhammed (s.a.s.) tarafından tatbik edilmiş olan değer temelli nebevî bir yaklaşıma dayanmaktadır. Geleneksel zihniyetin, düşünce biçimlerinin ve davranış kalıplarının gerilemesiyle birlikte, modernleşme süreci sekülerleşmeyi hızlandırmış; bu dönüşüm, aile yapısında köklü değişiklikleri beraberinde getirmiştir. Sekülerleşme ile birlikte din, kamusal ve kurumsal alanlardan çekilerek bireyin öznel alanına indirgenmiş; böylece toplumsal hayatın normatif çerçevesi önemli ölçüde dönüşüme uğramıştır. Bu dönüşüm süreci, kültürel yapıyı derinden etkilemiş; erkek egemen aile modelinin çözülmesine ve kadının gelişen sosyal, ekonomik ve kültürel rolleri doğrultusunda aile içi roller sisteminin yeniden biçimlenmesine zemin hazırlamıştır²². Bu

²² Çelik, Celaledin, "Değişim Sürecinde Türk Aile Yapısı ve Din Paradigmatik Anlam ve İşlev Farklılaşması", *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi*, y.y. 2010, C. 8, s. 34; <https://dergipark.org.tr/tr/pub/kdeniz/issue/16867/175584> adresinden 1 Temmuz 2025'te alınmıştır.

tarihsel-toplumsal arka plan, postmodern çağın dinamiklerini anlamak açısından belirleyici bir zemin sunmaktadır. Nitekim postmodern çağ, aile yapısını ve toplumsal ilişkileri derinden etkileyen sosyal, kültürel ve psikolojik birçok krizi beraberinde getirmiştir. Bireylerin giderek artan bireyselleşmesi, ekonomik ve teknolojik dönüşümlerle birleştiğinde, aile kurumunun temel işlevlerini zayıflatmış ve bunun sonucunda çok katmanlı bir sorunlar yumağı ortaya çıkmıştır. Türkiye İstatistik Kurumu'nun (TÜİK) verilerine göre boşanma oranları yükselmiş (Tablo 1) aile içi sorunlar (Tablo 3; Tablo 4; Tablo 5) yoğunlaşmıştır. Bu çerçevede İslâm'ın aile kurumuna yönelik evrensel rehberliği ve Hz. Peygamber'in değer temelli aile modeli ile bu krizleri aşmak mümkündür. Peygamberimizin hayatı, postmodern aile sorunlarının çözümünde zengin ve pratik kaynaklar (Tablo 7) sunması bakımından yeniden değerlendirilmelidir. Değer Temelli Aile Modeli sevgi, saygı, sabır, adalet, sorumluluk ve merhamet²³ gibi temel değerlere dayanır. Postmodern bireylerin hayatına hâkim olan yabancılaşma, iletişim kopukluğu, bencillik ve sorumsuzluk, Hz. Peygamber'in değer temelli aile modelinde yer bulmaz. Hz. Peygamber, eşlerine karşı nazik, adil ve şefkatli davranmış; aile içinde rollerin birbirini tamamladığı uyumlu bir yapıyı tesis etmiştir. Yaratılıştaki hassas, nazik ve kırılgan özellikleriyle psikolojik yapıları gereği kadınları, cam/kristallere benzeterek²⁴, onlara karşı kibar, nazik olunmasını, iyi muamelede bulunulmasını kaba ve sert davranılmamasını öğütlemiştir.²⁵ Hz. Peygamber'in "*Allah güzel (söz söyleyen)i sever*"²⁶, "*En hayırlınız, ailesine karşı en iyi davrananınızdır*"²⁷ ifadeleri, aileye verilen önemi, aile içi ilişkilerin kalitesini, bireylerin ahlâkî vasıflarının aile fertleriyle olan iyi ilişkilerle irtibatlı olduğunu ortaya koymaktadır. Yine Hz. Peygamber, ailede açık ve sevgi dolu iletişimin önemini ısrarla vurgulamış, "*Müminler birbirine karşı sevgi, merhamet ve şefkat besleyen bir beden gibidir*"²⁸, "*Müminlerin iman bakımından en mükemmeli ahlâkça en güzel olanıdır*"²⁹ buyurmuştur. Hadislerin ortaya koyduğu bu ahlâk, eşler arasında karşılıklı anlayış ve empatiyi gerektirmektedir. Günümüzde ailelerin yaşadığı problemler, iletişim eksikliğinden kaynaklanırken, Hz. Peygamber'in değer temelli aile modelinde çıkarılacak derslerle, eşler arasındaki bağları güçlendirmek mümkündür. Örneğin Peygamber Efendimiz, Hz. Hatice ile olan ilişkisinde sadakat, şefkat ve destek konusunda³⁰ ideal bir model sunar.³¹ O, daima eşlerinin sorunlarına kulak vermiş, onları dinlemiş ve yaşadıkları sıkıntılara karşı sabırla yaklaşmıştır. Hz. Peygamber'in bu davranışlarından hareketle, günümüz ailelerinde de eşlerin birbirine karşı sabırlı, anlayışlı ve hoşgörülü olmaları teşvik³² edilmelidir.

Hz. Peygamber'in aile modelinde çocuk yetiştirme konusunda da eşsiz örnekler vardır. Hz. Peygamber, çocuklara sevgi ve saygıyla yaklaşmış, onlara iyi isimler vermiş ve onları dinî ve ahlâkî değerlerle donatmıştır. "*Çocuklarınızı güzel isimlerle çağırın*"³³ hadisi, çocuk eğitiminin önemini açıkça ortaya koymaktadır. Hz. Peygamber, çocuklara şefkatle yaklaşmış, ailelerin de çocuklarına karşı sabırlı ve merhametli olmalarını öğütlemiştir. Çocuklara sadece maddi değil, manevi destek de sağlamak

²³ Kaya, Murat, "*Modernite Sürecinde Gençlik, Hz. Peygamber ve Kültürel Değerler*", *İslam Modernite ve Gençlik*, İlahiyat, Ankara, 2021, s. 61.

²⁴ Buhârî, Edeb 116.

²⁵ Aydın, Eşler Arası İletişim, s. 119.

²⁶ Ebû'l-Hüseyn el-Kuşeyri en-Nisâbü'rî Müslim b. Haccâc, *Sahîh*, Dâru İhyai'l-Kütübi'l-Arabiyye, Kahire, 1955, İmân 39.

²⁷ Tirmizî, Menâkıb 63.

²⁸ Buhârî, Edeb 27.

²⁹ Tirmizî, Radâ' 11.

³⁰ Müslim, Fedâilu's-sahâbe 74.

³¹ Aydın, Eşler Arası İletişim, s. 14-15.

³² Hanek, İbrahim. "*Sünnet Perspektifinden Hz. Peygamber'in Tebliğ ve İrşad Mirasının Tespiti*". *XVI. Uluslararası Mevlid-i Nebi Sempozyumu İslam ve İrşad*, Şanlıurfa, 2022.

³³ Ebû Dâvûd Süleyman b Eş'as b İshak el-Ezdî, *es-Sünen*, Dâru'r-Risâleti'l-Âlemiyeye, Beyrut, 2009, Edeb 78.

gerektiğinin altını çizmiştir. “Her kim Allah rızası için çocukları iyi yetiştirirse, o çocuk/lar ona kıyamet gününde şefaate edecektir”³⁴ hadisi, manevi eğitimin önemine vurgu yapmaktadır. Hz. Peygamber, çocuklara yaklaşımıyla yalnızca yaşadığı dönemde değil, sonraki nesiller için de güçlü bir rol model olmaya devam etmektedir. Zira o, çocuğu birey olarak kabul etmiş; sevgi, saygı, güven ve adalet temelinde bir ilişki kurarak onların duygusal ve gelişimsel ihtiyaçlarına hassasiyet göstermiştir. Kız ve erkek çocuklara eşit eğitim hakkı tanınması, oyun oynama hakkını gözetmesi ve çocukların psikolojik durumlarını dikkate alması, onun pedagojik anlayışının ileri bir seviyede olduğunu göstermektedir. Çocuklara karşı sevgi dolu, sabırlı ve anlayışlı tavırları, onların sağlıklı kişilik gelişiminde son derece etkili olmuştur. Hz. Peygamber çocuklara yönelik şiddet, ayrımcılık ve değersizleştirme gibi yanlış uygulamalara karşı durmuş, bu alanda dönemin yerleşik anlayışlarında zorlu bir dönüşüm gerçekleştirmiştir³⁵. Onun bu örnek tavrının postmodern çağın getirdiği aile sorunları bağlamında yeniden incelenmesi, çocuk hakları ve eğitimi konusunda alternatif yollar açacak, çocukların sağlıklı gelişimi için rehber olacaktır.

Hz. Peygamber’in değer temelli aile modelinde boşanma bir hak olmasına rağmen ilk etapta tercih edilen bir yol değildir. Zira bir şeyi yapmak/kurmak zor, bozmak kolaydır. Bu bağlamda, İslam’ın boşanma konusundaki uyarıları dikkatle değerlendirilmelidir. Nitekim, “Boşanma, Allah’ın hoşnut olmadığı en sevimsiz helâldir/iştir”³⁶ hadisi, boşanmanın zorunlu haller dışında tercih edilmemesi gerektiğini ortaya koyar. Hz. Peygamber, evliliklerde sabır, hoşgörü ve uzlaşma temelinde bir çözüm süreci önererek, boşanmanın aile yapısına ve topluma vereceği zararları önlemeye çalışmıştır. “Sabırlı olanlar mükâfatlarını eksiksiz alırlar”³⁷ ayeti de, aile içinde karşılaşılan zorlukların üstesinden gelmede sabrın vazgeçilmezliğini vurgular. Bireyselleşme, iletişim eksikliği ve tahammülsüzlük gibi etkenler, aile içi uyumu zedeleyerek günümüz evlilik kurumunu istikrarsız hâle getirmiştir. Bunun neticesinde görülen boşanma vakaları³⁸ ile birlikte bireysel olarak eşlerde psikolojik, sosyoekonomik ve ahlâkî etkiler, toplumda ise pek çok olumsuzluklar meydana gelmektedir. Bu itibarla Hz. Peygamber’in tutum ve davranışları ile evrensel öğütleri, bu tür krizlerin aşılmasında zaman üstü bir model sunar. Değer Temelli Aile Modeli diye isimlendirdiğimiz bu aile tipinde aile içi huzurun dinamikleri olarak sevgi, saygı, sabır, adalet, sadakat, merhamet ve hoşgörü ilkelerini zikretmek mümkündür.

4.1.1. Sevgi

Postmodern dönemde bireysel çıkarların kolektif sorumlulukların önüne geçmesi, aile yapısında ciddi çözümlere yol açmıştır. İlişkilerde derinlik yerine yüzeysellik, fedakârlık yerine faydacılık ön plana çıkmış, bu da aileyi bir güven ve sığınma alanı olmaktan uzaklaştırmıştır. Oysa Değer Temelli Aile Modeli, fertler arası ilişkileri sevgi, saygı, merhamet ve karşılıklı sorumluluk temelleri üzerine inşa ederek³⁹, bu dağınıklığa köklü bir alternatif sunmaktadır. Hz. Peygamber’in “Hiçbiriniz kendisi için sevdiğini kardeşi için de sevmeyince iman etmiş sayılmaz”⁴⁰ beyanı, bireyin kendisi için istediği her türlü iyi ve güzeli başkası içinde istemesi talep edilerek ötekine duyarlılıkla yaklaşması gerektiği vurgulanmaktadır. Ailede karşılıklı anlayış ve empatiyi tesis eden bu ilke, “Mümin, müminin aynasıdır”⁴¹

³⁴ Ebû Abdullah Muhammed b Yezid İbn Mâce, *Sünen*, Daru İhyâi’t-Türasi’l-Arabi, Kahire, 1975, Edeb 3.

³⁵ Yıldırım, İsmet Ayşegül & Ayhan Öz, “Hadislerde Çocuk ve Çocukluk”, *Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Pamukkale, 2021, C.8/2, s. 904-905; <https://dergipark.org.tr/pub/pauifd/article/1011520> adresinden 1 Temmuz 2025’te alınmıştır.

³⁶ Ebû Dâvûd, Talâk 1.

³⁷ 39/Zümer /10.

³⁸ Aydın, Eşler Arası İletişim, s. 126.

³⁹ Aydın, Eşler Arası İletişim, s. 111-112.

⁴⁰ Buhârî, İmân 6.

⁴¹ Ebû Dâvûd, Edeb 56; Tirmizî, Birr 18.

hadisiyle daha da pekiştirilmiştir. Aile içi iletişimde bireylerin birbirine ayna olması; karşılıklı yansıtma, farkındalık ve şefkat gibi yüksek düzeyde duygusal becerileri içerir. Burada ilişkilerin sürekliliği, bireyin içsel ahlâkî yeterliliği/imanı ile doğrudan bağlantılıdır. “*Erdem, güzel ahlâktır*”⁴² hadisi, ailevi sorunların çözümünü davranış estetiğinde ararken, “*Mü'min, kimseyi inciten, lanetleyen, kötü söz söyleyen değil ahlâkî en güzel olandır*”⁴³ hadisi ise postmodern dönemde sıkça gözlenen dilsel ve psikolojik şiddetin karşısında ahlâk temelli bir duruşu sergiler. Aile içi çatışmalarda çözüm; baskı veya üstünlük kurma ile değil, duygusal yakınlık ve yapıcı iletişim yoluyla aranabilir. “*Hangi işte yumuşak davranılırsa o şey güzelleşir, ne kadar sert davranılırsa o şey o kadar kötüleşir*”⁴⁴ hadisinde ise yumuşak huyluluk, aileyi güzelleştiren bir iç mimari gibi değerlendirilmiştir. Bugünün stresli ve hızlı yaşamında, aile üyeleri arasında bu yumuşaklık kaybedildiğinde, ailenin temeli de çatırdamaktadır. Dikkatli bir şekilde incelendiğinde Hz. Peygamber’in (s.a.s.) sevgiyi sadece duygusal bir yönelim değil, aktif bir sorumluluk olarak tanımladığı görülür. “*İnsanların hayırlısı, insanlara en faydalı olanlardır*”⁴⁵ ve “*Müslümana güler yüz göstermen/ tebessüm etmen sadakadır*”⁴⁶ hadisleri, aile fertleri arasında aktif iyilik hâlini ve karşılıklı memnuniyeti pekiştiren bir değer sistemini ifade eder. Yine “*Müminler bir birini sevmeye, birbirine merhamet ve şefkat göstermeye bir vücut gibidir. Bir uzuv hasta olunca diğerleri de onunla birlikte uykusuzluk ve yüksek ateşle bu acıyı paylaşır*”⁴⁷ hadisi, aile bireyleri arasında tam bir dayanışma ve acıyı paylaşma yükümlülüğüne işaret eder. Bu anlayış, postmodern yalnızlığın neden olduğu duygusal yabancılaşmayı aşmanın en güçlü ilacı olabilir. Ailede küçükleri merhametle kuşatmak, büyükleri hürmetle yüceltmek gerektiğini ifade eden “*Küçüklerimize merhamet etmeyip büyüklerimize saygı göstermeyen bizden değildir*”⁴⁸ hadisi ise, nesiller arası kopuşların önüne geçecek değer aktarımını sağlamanın ne denli kritik olduğunu vurgular. Öte yandan günümüzde ailevi bağların zayıflamasının temelinde, bireylerin birbirini taşıma, empati kurma ve birlikte iyileşme kabiliyetlerini yitirmesi yatmaktadır. Hz. Peygamber’in değer temelli aile modelinde ise, “*Merhamet etmeye merhamet edilmez*”⁴⁹ ve “*Müslüman, müslümanın kardeşidir*”⁵⁰ gibi hadislerle şekillenen bir sevgi ahlâkî⁵¹ hâkimdir. Bu yaklaşım, postmodern bireyin içine düştüğü yalnızlık, yabancılaşma ve iletişim krizi karşısında, kalıcı bir aile birlikteliği inşa etmenin en sağlam zeminidir. Sevgi ve sorumluluk temelli bu model, aileyi yeniden bir şefkat ve güven limanı hâline getirecek güçlü nebevî bir reçete sunar.

4.1.2. Saygı

Modern sonrası dönemde bireyin öne çıkarılması, geleneksel otorite ve değer bağlamlarının çözülmesine neden olmuş; bu çözülme, aile içi rollerin belirsizleşmesi ve saygı temelli ilişkilerin zayıflamasıyla (Tablo 4) kendini göstermiştir. Oysa nebevî öğretileri, aileyi yalnızca biyolojik bir bağ değil; sevgi, şefkat ve karşılıklı saygı esasına dayalı bir birliktelik olarak konumlandırır. “*Büyüğümüze saygı göstermeyen bizden değildir*”⁵² hadisi bu anlayışın temelini oluşturur. Enes b. Mâlik’in “*Hz. Peygamber’e yıllarca hizmet ettim bir kez bile bana ‘öf!’ demedi, yaptığım bir şey için ‘neden yaptın’*

⁴² Müslim, Birr 14.

⁴³ Buhârî, Edeb 38; Müslim, İmân 68.

⁴⁴ Müslim, Birr 23.

⁴⁵ Ebû Abdillâh Muhammed b. Selâme b. Ca‘fer el-Kudâî, *Müsnedü’s-Şihâb*, Müessetu’r-Risâle, Beyrut, 1986, C.2, s. 223.

⁴⁶ Tirmizî, Birr 36.

⁴⁷ Buhârî, Edeb 27.

⁴⁸ Tirmizî, Birr 15.

⁴⁹ Buhârî, Edeb 18.

⁵⁰ Buhârî, İkrâh 7.

⁵¹ Çelikan, Serkan, *Uhuvvet Kavramı Bağlamında Kur'an ve Sünnette Kardeşlik Hukuku*, Ankara, Bizim Büro Matbaa, 2018.

⁵² Ebû Dâvûd, Edeb 65.

*demedi*⁵³ ifadesi, aile bireylerine yönelik sürekli bir nezaket hâlinin olması, kırmadan, şahsiyetlerini zedelemekten güzel ve yapıcı bir üslubun kullanılması gerektiğini belirtmektedir.⁵⁴ Hz. Peygamberin “İnsanlara teşekkür etmeyen Allah’a da şükretmez, kardeşinle karşılaştığında ona tebessüm etmen, alçak gönüllülükle muamele etmen sadakadır”⁵⁵ şeklindeki ifadeleri, günlük hayattaki basit davranışların bile saygı çerçevesinde değerli olduğunu, insanlara saygı göstermenin ve teşekkür etmenin ne kadar önemli olduğunu belirtmektedir. Bu minvalde Kur’an-ı Kerim’de geçen “Anne babaya ‘öf’ bile deme”⁵⁶ emri, saygının yalnızca sosyal dünyevî değil aynı zamanda ilahî bir yükümlülük olduğunu da ortaya koymaktadır.

Saygıyı temel alan (Tablo 7) Değer Temelli Aile Modeli, aynı zamanda aile içi bireylerin duygu dünyalarına da temas eder. “Hz. Peygamber’in torunlarını öpmesini tuhaf karşılayan kişiye “Merhamet etmeyene merhamet edilmez”⁵⁷ diye karşılık vermesi, sevgi ve saygı arasındaki ilişkinin ne kadar derin olduğunu gösterir. “Akrabalık bağlarını koparan cennete giremez”⁵⁸ ve “Kim bir Müslümanın ayıbını örterse, Allah da kıyamet gününde onun ayıbını örter”⁵⁹ hadisleri, ailede mahremiyet ve korunma ilkesine, saygının önemine işaret etmektedir. Benzer şekilde “Hediyeleşin, birbirinize sevgi beslersiniz”⁶⁰, “Kardeşine güzel söz sadakadır”⁶¹, “Ya hayır söyle ya sus”⁶² “Küçüklere merhamet, büyüklere saygı”⁶³, “Ev halkınıza selam verin”⁶⁴ ifadeleri ailede her bireye sözlü ve fiilî olarak iltifat edilmesini, onlara saygı gösterilmesini emreder. “Kadınlarınıza hayırla muamele edin”⁶⁵, “Çocuklarınıza ikram edin ve onları güzelce terbiye edin”⁶⁶ hadisleri, cinsiyet veya kuşak farkı gözetmeksizin herkese saygı duymanın gerektiğini belirtir. Tüm bu örnekler, postmodern bencilliği ve duygusal mesafeleri ortadan kaldırarak; onun yerine sevgi, sorumluluk ve içtenlik zemininde saygı esaslı Hz. Peygamber’in değer temelli aile modelini göstermektedir.

4.1.3. Sabır

Postmodern çağ, bireyselliği önceleyen ve haz odaklı bir yaşam biçimini teşvik eden yapısıyla, aile kurumunu içsel çatışmalara ve süreklilik krizlerine açık hâle getirmiştir. Bu dönemde aile bireyleri arasında empati ve tahammül zayıflamış (Tablo 5), en küçük anlaşmazlıklar büyük kopuşlara neden olmuştur. Oysa Hz. Peygamber’in (s.a.s.) aile modelinde sabır, yalnızca bireysel bir fazilet değil, aileyi ayakta tutan temel bir direniş ve dirayet biçimi olarak öne çıkmaktadır. Nitekim o, “Hiç kimseye sabırdan daha hayırlı ve geniş bir nimet verilmemiştir”⁶⁷ hadisinde sabrın hayatın en büyük lütfu ve değeri olduğuna dikkat çekmiştir. “Sabır, sıkıntılar karşısında ilk andadır (الصبر عند الصدمة الأولى)”⁶⁸ ifadesi ile ailevî sıkıntıların ilk anında acele ile sonradan pişman olunacak kararlar verilmemesi

⁵³ Buhârî, Edeb 39.

⁵⁴ Kutluay, İbrahim, “Hz. Peygamber’in Gençliğin Sorunlarını Çözme ve Gençleri İslâm Davasında İstihdam Etmede Takip Ettiği Metot ve İlkeler Üzerine”, İslam Modernite ve Gençlik, İlahiyat, Ankara, 2021, s. 116.

⁵⁵ Tirmizî, Birr 36.

⁵⁶ 17/ İsrâ, 23.

⁵⁷ Buhârî, Edeb 18.

⁵⁸ Buhârî, Edeb 11.

⁵⁹ Buhârî, Mezâlim 4.

⁶⁰ Tirmizî, Velâ 6.

⁶¹ Tirmizî, Birr 36.

⁶² Buhârî, Edeb 85.

⁶³ Tirmizî, Birr 15.

⁶⁴ 24/Nûr/61.

⁶⁵ Buhârî, Nikâh 80.

⁶⁶ İbn Mâce, Edeb 3.

⁶⁷ Buhârî, Zekât 49.

⁶⁸ Buhârî, Cenâiz 41.

gerektiği, kriz zamanlarında paniğe kapılmak yerine sabrı kuşanan bireylerin ahlâkî olgunluklarını yüceltmıştır. Sabır gösterene Allah'ın yardım edeceğini bildiren hadisler⁶⁹ de aile çözümlerine karşı, sabır eksenli bir aile tutumunun yeniden inşa edilmesinin ne kadar önemli olduğuna işaret eder. Günümüzde bireyler, duygusal tatminsizlik ve beklenti krizleri (Tablo 5) karşısında anlık tepkiler vererek sonradan pişman olunacak telafisi zor davranışlar göstermektedir. Hâlbuki, Resûlullah (s.a.s.) insanı öfkesini bastırmaya teşvik etmiş, “Güçlü kimse öfkesi anında nefesine hâkim olandır”⁷⁰ buyurarak aile içi şiddetin önüne geçen bir irade terbiyesini öğütlemiştir.

Esas olarak sabır sadece ailede yaşanan kriz anlarını atlatacak için değil, duygusal bağlılığı sürdürülebilir kılmak açısından da belirleyicidir. “Allah sabredenleri sever”⁷¹ ayeti, sabrın ilahî rızaya vesile olması, aile bireylerinin birbiriyle olan ilişkilerini yalnızca kırılmalar karşısında bireylerin öfkeye teslim olması, ilişkileri çıkmaza sürüklerken; “Yapmaya gücü yettiği halde öfkesini bastıran kimseyi Allah halkın önünde yükseltir”⁷² buyruğu, kriz anlarında gösterilen vakarın, aile fertlerini manevi olarak yücelteceğini vurgular. Allah'ın sabredenleri sevdiği ve onlarla beraber olduğunun bildirilmesi ile sabırsız bir inancın eksik olduğu belirtilmiş; bu durum, aile bağlarını imanî bir sorumlulukla sürdürmenin ne denli elzem olduğunu gözler önüne sermiştir.

Tablo 7’de görüldüğü üzere Değer Temelli Aile Modelinde sabır, sadece pasif bir bekleyiş değil; aktif bir direniş, hikmetli bir denge ve duygusal zekâ ile harmanlanmış bir ruh terbiyesidir. Yukarıda zikredilen hadisler, aile hayatında karşılaşılan sıkıntıların sabırla aşılabileceğini, bu sürecin aile bağlarını daha da kuvvetlendireceğini bildirir. Bugünün hız çağında ilişkiler geçicilikle malulken, Resûlullah'ın (s.a.s.) sabır eksenli aile anlayışı, kalıcı ve sarsılmaz bir birlikteliğin anahtarıdır. Bu yönüyle sabır, modern çağın dağınık ilişkileri için sadece bireysel ahlâkî erdemli bir davranış değil aynı zamanda toplumsal bir restorasyon ilkesidir.

4.1.4. Adalet

Postmodern toplumlarda sosyal adaletin erozyona uğraması, aile içi ve toplumsal huzurun zedelenmesine (Tablo 5) yol açmaktadır. Bu bağlamda, Hz. Peygamber'in adaleti temel alan Değer Temelli Aile Modeli, çözümün anahtarını sunar (Tablo 7). “Allah, takva sahipleriyle ve ihsan edenlerle beraberdir”⁷³ ifadesi, müminlerin adalet ve iyilik üzere hareket etmelerinin Allah katında ne denli değerli olduğunu gösterir.

Adalet, hem bireyler arası ilişkilerin hem de toplumsal düzenin temel taşıdır. “Karar verdiğinizde adaletli olunuz”⁷⁴ ilkesi, aile içinde ve toplumda adil olmanın zorunluluğunu vurgular. Postmodern çağın aile içi eşitsizlikleri, tarafgirlikleri ve ayrımcılıkları, bu temel ilkelere göre gözden geçirilmeli ve yeniden değerlendirilmelidir. “Allah'tan korkun ve çocuklarınız arasında adaletli davranın”⁷⁵ emri, ailedeki eşitliğin manevi bir sorumluluk olduğunu belirtir. Hz. Peygamber sadece hakkaniyete riayet etmekle kalmamış, bunu iyilikle süslemenin önemine de işaret etmiştir. Öte yandan adalet ile aile bireyleri ve toplum fertleri arasında sevgi ve saygı pekişir. “Allah zalimleri sevmez”⁷⁶ uyarısı zulüm ve adaletsizlikten kaçınmayı zorunlu kılmaktadır. Ayrıca, “Sözleşmelerde sadakat”⁷⁷ ve

⁶⁹ Tirmizî, Birr 77.

⁷⁰ Buhârî, Edeb 76.

⁷¹ 3/Âl-i İmrân 146.

⁷² İbn Mâce, Zühd 18.

⁷³ 16/Nahl /128.

⁷⁴ 4/Nisâ /58.

⁷⁵ Buhârî, Hibe 13.

⁷⁶ 3/Âl-i İmrân /140.

⁷⁷ Buhârî, İcâre 15.

“Bir iş yapanın onu en güzel şekilde yapması”⁷⁸ hadisleri, bireylerin hem aile içi rollerini hem de toplumsal sorumluluklarını titizlikle ve dürüstlikle yerine getirmelerini teşvik eder. Bu, postmodern dönemin hızlı ve karmaşık sosyal yapısında güven ve istikrarın temelini oluşturur. Değer Temelli Aile Modeli (Tablo 7), bu ilkeye sıkı sıkıya bağlı kalarak, postmodern aile krizinin çözümünde ilham kaynağı olabilir.

4.1.5. Sadakat

Postmodern çağda aile yapısının erozyona uğramasıyla güven sorunları (Tablo 6) artmakta, sadakat ve ahlâkî bağlar zayıflamaktadır. Değer Temelli Aile Modelinde ise güven, sadakat ve dürüstlük temel taşlar (Tablo 7) olarak yer alır. “Müminler kardeştir”⁷⁹ ile “Mümin kendisi için sevdiğini kardeşi için de istemedikçe iman etmiş sayılmaz”⁸⁰ hadisleri, aile ve toplumun birliğinin temeli olarak kardeşlik ve dayanışmayı; imanın göstergesi olarak da karşılıklı sevgi ve bağlılığı işaret etmektedir. Sadakat ve güven duygusu, aile fertlerinin birbirine olan bağlılığını⁸¹ ve toplumsal ilişkilerin sağlamlığını sağlar. “Mümin, ihanet etmez”⁸² ve “Bizi aldatan bizden değildir”⁸³ hadisleri, her türlü ihanet ve güven zedeleyici davranışa karşı net bir duruş sergiler. Hz. Peygamber’in Değer Temelli Aile Modelinde aile bireylerinin bir birine karşı sorumlulukları, verilen sözlerin “emanet” olduğu ve mutlaka yerine getirilmesi aile bağlarının sağlamlaşmasında kritik bir ilke olarak görülür. Buna bağlı olarak dürüstlük ve doğru sözlü olmak da bu aile modelinin ayrılmaz parçalarındandır. “Müminin sözü güvenilir bir emanettir”⁸⁴ ve “Dürüstlük iyiliğe, iyilikte cennete götürür”⁸⁵ hadisleri, bireyler arasında güven ortamı meydana getirerek aile fertleri arasında sağlıklı iletişimin ve dayanışmanın önünü açar. “Müminler birbirinde sınıksız kenetlenmiş tuğlalardan oluşan bina gibidir, birbirini destekler”⁸⁶ hadisi ise aile ve toplumun dayanışma ruhunu somut hale getirir.

TÜİK verilerinin gösterdiği boşanma oranlarındaki yükseliş (Tablo 2), aile içi güvenin sarsılmasıyla yakından ilişkilidir. 2023 yılında olan boşanma oranı 2,03 iken 2024’te 2,19 olmuş böylece %7,88 oranında artış (Tablo 1; Tablo 2) yaşanmıştır. Bu durum, ailede sadakat ve güvenin güçlendirilmesine yönelik ne kadar acil müdahaleler gerektiğini gözler önüne sermektedir. Bu itibarla postmodern çağın getirdiği aile krizlerine karşı en etkili yol güven ve sadakat esaslı Değer Temelli Aile Modelinden geçer. Zira nebevî model güven ve sadakati (Tablo 7) dünyevî ilişkilerin yanı sıra dinin inanç ve uygulamaların da özü görür.⁸⁷ Bu değerler, sadece bireylerin birbirine karşı sorumluluklarını hatırlatmakla kalmaz, aynı zamanda toplumda sağlıklı ve dayanıklı bir yapı oluşturulmasını da sağlar. Modern ailelerin sağlıklı işleyişi için güven ve sadakat ilkelerinin hayatın her alanında uygulanması zaruridir.

⁷⁸ Ebû Bekr Ahmed b el-Hüseyin b Ali Beyhakî, *Şuabü’l-îmân*, Mektebetü’r-Rüşd, Riyâd, 2003, C.7, s. 233.

⁷⁹ 49/Hucurât/10.

⁸⁰ Buhârî, İmân 6.

⁸¹ Aydın, Eşler Arası İletişim, s.124-126.

⁸² Buhârî, Mezâlim 4.

⁸³ Müslim, İmân 164.

⁸⁴ Müslim, İmân 88.

⁸⁵ Buhârî, Edeb 69.

⁸⁶ Buhârî, Edeb 36.

⁸⁷ Aydın, Eşler Arası İletişim, s. 106-107.

4.1.6. Merhamet ve Hoşgörü

Postmodern dönemde aile yapısının değişmesiyle birlikte aile içinde hoşgörüsüzlük temelli sorunlar artmış; bu da ailede Aybey'in deki araştırmasında belirttiği gibi⁸⁸ çatışmaların çoğalmasına (Tablo 5) yol açmıştır. Hz. Peygamber'in aile modelinde ise (Tablo 7) merhamet ve hoşgörü temel değerler olarak öne çıkarak, özellikle hoşgörünün somut örnekleriyle ailedeki dayanışmayı sağlamlaştırmıştır.⁸⁹ Bu değerler, modern aile krizlerinin önlenmesinde ve çözümünde önemli bir rol oynar. Hz. Peygamber, kibirden uzak durmanın gerekliliğini vurgulayarak, “*Kalbinde zerre kadar kibir olan cennete giremez*”⁹⁰ buyurmuştur. Bu, aile içinde alçakgönüllülük ve hoşgörünün ne denli elzem olduğunu gösterir. Zira tevazu, aile fertlerinin birbirini anlamasını kolaylaştırır ve çatışmaların şiddetlenmesini önler. Merhamet ise aile fertleri arasında sevgi ve saygının temelidir. “*Yüce Allah merhamet edene rahmetini indirir/ yerdekilere merhamet edin ki göktekiler de siz merhamet etsin*”⁹¹ ifadeleri, bireylerin birbirine karşı şefkatli ve anlayışlı olması gerektiğini ortaya koyar. Öfkenin kontrol edilmesi, kin beslememek ve affedici olmak da bu bağlamda Hz. Peygamber'in önemle üzerinde durduğu hususlardandır. Değer Temelli Aile Modelinde sabır, tevazu ve merhametle şekillenen hoşgörü anlayışı (Tablo 7), postmodern çağın aile krizlerine karşı sağlam bir çözüm yoludur. Bu değerler Dölek'in belirttiği gibi⁹² aile fertleri arasında sağlıklı iletişim ve karşılıklı anlayışın gelişmesini sağlar, aileyi bir arada tutar. Modern ailelerin huzura kavuşması için bu manevi değerlerin yeniden benimsenmesi gereklidir.

Araştırmamızın neticesi olarak şunları söylemek mümkündür.

Küreselleşme olgusu, dinî referansları ve geleneksel değerleri dışlayarak, maddeyi merkeze alan, bireysel hazı yüceten, pragmatist ve faydacı bir yaşam biçimini teşvik etmektedir. Kutluay'ın da⁹³ belirttiği gibi bu anlayış; bireyi bencil, toplumu ise çözülmeye açık bir yapıya sürüklemekte, böylece tarihsel birikim, kültürel hafıza ve kolektif kimlik ciddi biçimde zedelenmektedir. Postmodern paradigmanın toplumsal kurumlar üzerinde bıraktığı bu derin tahribatın en fazla zarar verdiği yapı ise Ayhan'ın da işaret ettiği üzere⁹⁴ aile kurumu olmaktadır. İslâm kültürüyle yoğrulmuş Türk aile yapısının sürdürülebilirliğini sağlamak için yalnızca yapısal ya da hukukî düzenlemeler yeterli olmamakta⁹⁵; aynı zamanda değer temelli bir yaklaşımın benimsenmesi zaruri hale gelmektedir. İşte bu noktada, sevgi, saygı, sabır, adalet, sadakat, merhamet ve sorumluluk gibi temel ahlâkî değerlere dayanan Hz. Peygamber'in Değer Temelli Aile Modeli (Tablo 7), postmodern dönemin yol açtığı çok katmanlı krize karşı bütüncül, sağlam ve zamanlar üstü bir çözüm modeli sunmaktadır. Bu model, bireysel haz ve faydacılığa dayanan biyolojik bir birliktelik yerine, ailenin manevi, ahlâkî ve sosyal bir kurum olduğunu vurgular. Modelde, her bireyin belirli bir yetki ve sorumluluğu olup, roller net biçimde tanımlanmış, karşılıklı hak ve sorumluluklarla dengelenmeyi esas almıştır. Bu ahlâkî ilkeler, bireyin ruh sağlığına katkı sağlamakta, aileye onarıcı bir rol kazandırmakta ve toplumsal yapıyı koruma altına almaktadır.

⁸⁸ Aybey, Salih, “Eğitimsel Açıdan Ailede Bir Eş ve Baba Olarak Hz. Peygamber'in Örnek Uygulamaları”, *İslâmî İlimlerde Hadis ve Sünnetin Yeri*, İlahiyat, Ankara, 2021, s. 182.

⁸⁹ Aydın, Eşler Arası İletişim, s. 113-116.

⁹⁰ Müslim, İmân 147.

⁹¹ Buhârî, Tevhîd 2; Tirmizî, Birr 16.

⁹² Dölek, Adem, “Sünnet Işığında Aile İçi İletişimde Hz. Peygamber'in Örnekliği (I)”, *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Erzincan, 2008, C. 1/2, s. 201-232.

⁹³ Kutluay, Gençliğin Sorunlarını Çözme, s.117.

⁹⁴ Ayhan, Serdar, *Sebepler ve Sonuçlarıyla Türkiye’de Boşanma Sorunu*, Strateji Düşünce ve Analiz Merkezi, Ankara, 2018, s.1-2.

⁹⁵ Ayhan, Sebepler ve Sonuçlarıyla Türkiye’de Boşanma Sorunu, s.42-43.

Dolayısıyla, postmodern çağın aile krizlerinin aşılmasında bu nebevî model; hem teorik hem de pratik düzlemde evrensel ve uygulanabilir çözüm önerileri sunmaktadır.

Binaenaleyh; Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ve Diyanet İşleri Başkanlığı (Aile ve Dini Rehberlik Dairesi) başta olmak üzere aile danışmanları ve eğitimciler, pratik uygulamalarında, postmodern problemleri dengelemek amacıyla, seanslarında ve eğitimlerinde araştırmamızda işaret edilen (Tablo 7) sevgi, saygı, adalet, merhamet ve sorumluluk gibi değerleri merkeze alan ahlâkî muhakeme becerilerini geliştiren modülleri aktif olarak uygulamaya koymalıdır. Ayrıca, kolektif kimliği güçlendiren, aile içinde karşılıklı hak ve sorumlulukları ve net rolleri somutlaştıran rehberlik materyallerini kullanarak aile içi şefkat ve anlayışa dayalı ilişkileri pekiştirmelidirler. Gelecek araştırmalar ise, bu değer temelli programlarının, postmodern sorunların üzerindeki uzun vadeli etkililiği ve çözüme katkısı ölçecek çalışmalara odaklanmalıdır. Ayrıca modelin esas aldığı net roller ilkesinin, günümüz İslâm kültürüyle yoğrulmuş Türk ailelerindeki genç nesil tarafından modern beklentiler bağlamında nasıl algılandığını; nitel karma yöntemli çalışmalar ile incelemek, modelin uygulanabilirliğini artıracaktır.

5. Kaynakça

- Arslantürk, Zeki, *Sosyal Bilimciler İçin Araştırma Metod ve Teknikleri*. İstanbul: Marmara İlahiyat Fakültesi Vakfı Yay., 1997.
- Aybey, Salih. “Eğitimsel Açıdan Ailede Bir Eş ve Baba Olarak Hz. Peygamber’in Örnek Uygulamaları”. *İslâmî İlimlerde Hadis ve Sünnetin Yeri*, Ankara: İlahiyat, 2021.
- Aydın, Nevzat. “Hz. Peygamber’in Aile Hayatında Eşler Arası İletişimin Temel İlkeleri”. *Bayburt Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Bayburt: 2015, C. 9/1, ss. 99-129.
- Ayhan, Serdar. *Sebepler ve Sonuçlarıyla Türkiye’de Boşanma Sorunu*. Strateji Düşünce ve Analiz Merkezi, Ankara: 2018.
- Beyhakî, Ebû Bekr Ahmed b el-Hüseyn b Ali. *Şuabü’l-îmân*. 14 Cilt. Riyâd: Mektebetü’r-Rüşd, 2003.
- Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmail el-. *el-Câmi ‘u’s-sahîh*, Eds. Muhammed Zühayr b. Nasr. 8 Cilt. y.y.: Dâru Tavki’n-Necât, 1422/2001.
- Çelik, Celaledin. “Değişim Sürecinde Türk Aile Yapısı ve Din Paradigmatik Anlam ve İşlev Farklılaşması”. *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi*, y.y. 2010, C. 8, s.s. 25-35. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/kdeniz/issue/16867/175584> adresinden 1 Temmuz 2025’te alınmıştır.
- Çelikan, Serkan, *Uhuvvet Kavramı Bağlamında Kur'an ve Sünnette Kardeşlik Hukuku*, Ankara: Bizim Büro Matbaa, 2018.
- Dölek, Adem. “Sünnet Işığında Aile İçi İletişimde Hz. Peygamber’in Örnekliliği (I)”. *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Erzincan, 2008, c. 1/2, s.s.201-232.
- Ebû Dâvûd Süleyman b Eş’as b İshak el-Ezdî. *es-Sünen*. 7 Cilt. Beyrut: Dâru’r-Risâleti’l-Âlemiyye, 2009.
- Giddens, Anthony. *Modernliğin Sonuçları*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 1994.
- Hanek, İbrahim. “Sünnet Perspektifinden Hz. Peygamber'in Tebliğ ve İrşad Mirasının Tespiti”. *XVI. ULuslararası Mevlid-i Nebi Sempozyumu İslam ve İrşad*, Şanlıurfa, 2022.
- Harvey, David. *Postmodernliğin Durumu*. İstanbul: Metis, 2010.
- İbn Mâce, Ebû Abdullah Muhammed b Yezid . *Sünen*. 2 Cilt. Kahire: Daru İhyâi’t-Türasi’l-Arabi, 1975.

- Kaya, Murat. “Modernite Sürecinde Gençlik, Hz. Peygamber ve Kültürel Değerler”. *İslam Modernite ve Gençlik*. Ankara: İlahiyat, 2021, ss. 61-72.
- Kıran, İsmail. “Dünyevileşen Müslümanlar ve Postmodern Kapitalist Aile”. *Dünyevileşen Müslümanlar ve Postmodern Kapitalist Aile*. 12-21. Konya: Konya Büyük Şehir Belediyesi, 2015.
- Kudâî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Selâme b. Ca‘fer el-. *Müsnedü’ş-Şihâb*. Beyrut: Müessesetü’r-Risâle, 1986.
- Kutluay, İbrahim. “Hz.Peygamber’in Gençliğin Sorunlarını Çözme ve Gençleri İslâm Davasında İstihdam Etmede Takip Ettiği Metot ve İlkeler Üzerine”. *İslam Modernite ve Gençlik*. Ankara: İlahiyat, 2021, ss. 99-121.
- Müslim b. Haccâc, Ebû’l-Hüseyn el-Kuşeyri en-Nîsâbü’rî. *Sahih*. Kahire: Dâru İhyai’l-Kütübî’l-Arabiyye, 1955.
- Nesâî, Ebû Abdirrahman Ahmed b. Ali b. Şuayb. *es-Sünenü’l-kübrâ*. 12 Cilt. Beyrut: Müessesetü’r-Risâle, 2001.
- Özdemir, İbrahim. *Postmodern Düşünceler*. İstanbul: Kaynak Yayınları, 2002.
- Taha Abdurrahman. *Modernlik Ruhu İslami Bir Modernlik İnşasına Giriş*. İstanbul: Pınar, 2022.
- Tirmizî, Muhammed b. ‘Îsâ b. Sevre b. Mûsa b. ed-Dahhâk. *el-Câmi ‘u’l-kebîr-Sünen-i Tirmizî*. Eds. Beşşâr ‘Avvâd Ma‘rûf. 6 Cilt. Beyrut: Dâru’l-Ğarbi’l-İslâmî, 1998.
- Yıldırım, Ali & Şimşek, Hasan, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Desenler*. Seçkin Yay., Ankara: 1999.
- Yıldırım, İsmet Ayşegül & Ayhan, Öz. “Hadislerde Çocuk ve Çocukluk”. *Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Pamukkale, 2021, C. 8/2, ss. 885-907; <https://dergipark.org.tr/tr/pub/pauifd/article/1011520> adresinden 1 Temmuz 2025'te alınmıştır.